

De Gertrud-Kolmar-Straße

Wisselcolumn

Columns - 20 juni 2017 - Auteur: Maarten Doorman

Vorige maand werd me gevraagd om een lezing voor studenten te houden als inleiding op hun excursie naar Berlijn. Ze hadden al een aantal colleges gehad van mensen die de stad veel beter kennen dan ik, dus wat stond mij nog te doen? En wat zou ik deze studenten aanraden?

Ik besloot hun te vertellen over de minst spectaculaire plek van Berlijn, een onooglijk parkeerplaatsje aan de Gertrud-Kolmar-Straße. Ik wilde namelijk graag uitleggen dat plekken hoofdzakelijk betekenis krijgen door hun geschiedenis en niet door hoe ze eruit zien, ik wilde hen verleiden te denken bij alles wat ze zouden tegenkomen en ik wilde hen liefst ook nog iets vertellen over geschiedenis als zodanig.

Met al die ambities kunnen we nauwelijks om Hegel heen, de filosoof met zoveel succes aan de Berlijnse universiteit in het begin van de negentiende eeuw. Honderden mensen kwamen op zijn colleges af, inclusief vertegenwoordigers van de door Hegel gewaardeerde en geprezen Pruisische staat. Voor Hegel is de geschiedenis het zich ontvouwen van de Wereldgeest. Een abstracte gedachte, maar ongelooflijk invloedrijk. Dankzij Hegel en ondanks het postmodernisme zijn we nog steeds geneigd grote rationele verbanden of patronen in de geschiedenis te zoeken.

Slechts een enkele keer wordt de hoogst abstracte Hegel concreet en dan is het wel meteen raak. Zo schreef hij over Napoleon, na diens overwinning in Jena enkele dagen tevoren: 'De keizer – deze wereldziel –, ik zag hem door de stad rijden om zijn troepen te inspecteren. Het is fantastisch hoe een mens, geconcentreerd in één punt, zittend op zijn paard, zich uitstrekt over de hele wereld en die regeert.'

Wisselcolumn

Dit is de eerste column in een nieuwe reeks bijdragen van wetenschappers die aan het DIA zijn verbonden.

Mooi beeld: de wereldwijde gebeurtenissen geconcentreerd in één persoon, op

één moment. Zoiets kun je behalve van mensen ook van plaatsen zeggen. In de nog altijd overeind staande senaat op het Forum Romanum werd de structuur van het wegennet in Europa vormgegeven, en misschien wel zoiets als het geografische en politieke idee van 'Europa'. In de Spiegelzaal van het Paleis van Versailles werd door de kroning van Wilhelm I in 1871 het Duitse Keizerrijk uitgeroepen waarna Duitsland een halve eeuw later op dezelfde plaats met vergaande consequenties door het Verdrag van Versailles werd vernederd. Ground Zero op Manhattan is net zo'n knooppunt in de geschiedenis geworden, in elk geval van de recente geschiedenis.

Maar de spectaculairste samenballing van Hegels Wereldgeest is dat onopvallende parkeerplaatsje aan de Gertrud-Kolmar-Straße, met lage houten hekjes voor een tamelijk lelijk DDR-flatgebouw, hemelsbreed zo'n 400 meter van de Brandenburger Tor. Het is de plek van de Führerbunker, waar Hitler op 30 april 1945 zelfmoord pleegde, toen de Russen tot op een steenworp genaderd waren. Precies deze plek was het centrum van alle gewelddadigheden op het westelijk halfrond. De Russen en de westerse geallieerden vochten zich om het hardst een weg naar Berlijn om de eersten te zijn. Want het was duidelijk dat wie Berlijn bezette, een goede uitgangspositie had voor na de oorlog. Jaren van strijd met miljoenen doden en een wereldwijd op volle toeren werkende oorlogsindustrie met daarachter een veelvoud aan mensen richtte alle energie op de verovering van Duitsland, van Berlijn en uiteindelijk de schuilplaats van Hitler, want de Duitsers zouden vechten tot de laatste man.

De meesten van ons kennen de plek van 'Der Untergang' (2004), met die geweldige rol van Bruno Ganz als de Führer. De film speelt zich uitsluitend in de bunker af, wat het claustrofobische effect van de totale omsingeling ernstig versterkt. Dit episch centrum van de geschiedenis werd na de oorlog al snel opgeblazen en volgestort al blijven de details onhelder. Niet zo lang voor de val van de uiterst nabije Muur verrezen de flatgebouwen van het voormalig arbeidersparadijs.

Nu kun je er niet meer dan een verbleekt informatiebordje over het ondergrondse bunkercomplex vinden. En een groene container van het Familienschutzwerk Berlin voor het verzamelen van kleding met het verzoek geen enkele schoenen erin te werpen. Vanuit dit historisch vacuüm groeide de nieuwe geschiedenis, met de deling van Europa, alweer geconcentreerd aanwezig in Berlijn, door een Muur die ook volstrekt is weggevaagd en die je al na een paar jaar nauwelijks meer kon vinden als je de stad niet goed kende.

Die onzichtbaarheid van de Führerbunker en de Muur laat een geweldige paradox

zien: ze suggereert het wegpoetsen van een pijnlijk verleden dat nergens zo grondig wordt herdacht, besproken en geëvalueerd als in Duitsland. Berlijn in het bijzonder.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/21715/de-gertrud-kolmar-strae>